

(1861 pst. Kragh sen.) --- skrivemaaden, som jeg har rettet paa lige siden jeg kom til landet igjen, deels alt eftersom mit øre blev mere vant til nøiagtigen at opfange ordenes lyd, deels ved stadigen at lægge mærke til, hvorledes kløgtige og opvakte - især unge - grldre benyttede sig af det dem bekjendte bogstavmateriale, for dermed at skrive deres sprog. At fragaae den skrivemaade, som jeg saaledes efterhaanden og ved megen overlæg er kommen til, er mig bleven til en umulighed, og da den unægtelig for den uvante har noget fremmed, saa er jeg bange for, at der ved det meste af det, som jeg muligen kunde meddele Dem med hensyn til ordbogen, for Dem vilde være temmelig værdiløst; og omvendt kunne grønlandske ord, som jeg ikkun seer skrevne efter nogen af de tidligere skrivemaader, uden tillige at kunne høre dem, ikke nytte mig synderligt, thi efter ingen af disse skrivemaader kan man see paa ordene, hvorledes de lyde, da ingen af dem gennemfører den grundregel, at hvert skriftegn skal have sin særskilte og bestemte betydning. ?? De ønsker, at jeg uforbeholdent skal meddele Dem mine tanker om den grøn. retskrivning; dette vil jeg nu gjøre, idet jeg holder mig især til Fabr.' som den ældste og mest gjængse, og som De jo ogsaa have fulgt. En af hovedfeilene ved Fabr.' skrivemaade er den temmelig regelløse anvendelse af accenterne (´, ^, ~), og især af dobbeltskrivning baade af consonanter og vocaler. Saaledes skriver han f.ex. putto, attek, attorpok (med to t), men putugok, atatak, atausek, niutak (med et t), endskjøndt t i alle disse ord lyder aldeles eens, neml. enkelt. Videre skriver han f.ex. makkítok, hvor k lyder enkelt, t dobbelt, med accent over i, altsaa foran den dobbeltlydende cst; anniartitok, hvor baade n og det sidste t lyder dobbelt, uden nogensomhelst accent, derimod fordoblende det ene, men ikke det andet; napípok, hvor det første p lyder enkelt, det andet dobbelt, med accent foran det dobbeltlydende, og uden at fordoble det enkeltlydende, altsaa den ene halvdel analogt med makkípok, den anden ikke; nappivok, hvor p, ligesom det første i forrige, lyder enkelt, skriver han med to p; og saaledes heelt igjennem. Derimod anvender jeg ingen dobbeltskrivning, hverken af consonanter eller vocaler, (undtagen gg og rr, hvor disse ved en virkelig fordobling faae en ganske anden - skarpere - lyd, som f.ex. i sigguk, marra<); thi netop hvor consonanten lyder dobbelt, skriver Fabr. den i regelen enkelt, men med en accent (´ el. ~) over den foranstaaende vocal, - og at skrive en consonant dobbelt, hvor den lyder enkelt, og enkelt, hvor den lyder dobbelt, det er der aabenbart ingen mening i. At en dobbeltskreven consonant skulde betegne en (foranstaaende) kort lydløs vocal, kan heller ikke siges; det modsatte findes ligesaa ofte, endogsaa i det samme ord, f.ex. illuliak, illulek, hvor baade det første og sidste l lyder enkelt, og vocalen foran begge er kort og lydløs. Disse korte lydløse vocaler behøve overhovedet ingensomhelst betegnelse, naar man consequent betegner alle dem, som ikke ere korte og lydløse, hvilket jeg gjør med de samme accenter, som Fabr. tildeels har anvendt netop til det samme, nemlig ´ for en kort skarp vocal ("skarp" vil sige: at den paafølgende cst høres dobbelt), ^ for en lang og lydløs, ~ for en lang og tillige skarp vocal. (F.ex. písaváka, pigãka, pigâra). Alle ikke-accentuerede vocaler ere altsaa korte og lydløse, d.v.s. den paafølgende cst høres kun enkelt.

. At skrive nogle lange vocaler dobbelt: (som Fabr. gjør med a, men ikke med nogen anden), medens man ellers betegner dem ved ^ ell. ~, seer jeg ingen grund til. - En anden feil er den, at Fabr. ikke har nogen bestemt regel for anvendelsen af a og æ, e og i, o og u. Det grønlandske kjender kun de 3 hovedvocaler: a, i, u; men deres lyd forandres ofte ikke lidt, eftersom de hosstaaende cstr, især den efterfølgende, forlanger det. For at følge en bestemt regel, skriver jeg e og u i enden af et ord (undt. i suff. ai) og foran gutturaler (<, r), ellers altid i og u. Den lange vocal uden følgende guttural staaer jo i lyden temmelig i midten imellem den rene vocal (i, u) og dens dybeste nuance (e, o), dog lidt nærmere den første; derfor, og fordi udtalen dog skal beskrives for den, der skal lære den, hvad enten man skriver û ell. ô, bruger jeg î og û i de samme tilfælde, hvor jeg vilde skrive i og u, dersom vocalen var kort. Angaaende a og æ har jeg i lang tid brudt mit hoved med at opstille en grændse for det enes og det andets anvendelse, men opgav det tilsidst, da nuancerne her adskilte sig langt mindre tydelig, end hos i og u, og desuden en consequent gennemførelse af hvilkenksomhelst grændse rimeligviis vilde fremkalde ligesaa megen og maaskee mere opposition, end den vei, jeg ifølge heraf slog ind paa, neml. at anvende alene a (æ slet ikke). - En tredje feil i Fabr.' skrivemaade - som De tildeels har rettet - er ikke-adskillelsen af det palatale og gutturale k. Jeg skriver det første (som bliver til g ell. ng) k; det andet (som bliver til r) <; - k' har jeg noget imod da det adskiller ordet; og desuden i slutningen af et ord, hvor De ikke har anvendt det, men hvor dog gutturalen (<) er langt hyppigere end dens halvbroder, vilde see noget underlig ud. - En fjerde feil - en hovedfeil, - som aftedkommer langt mere forvirring, end den sidstnævnte, er den, at Fabr. ved rs betegner tre forskellige lyd: een enkelt cst og to dobbeltconsonanter, neml. 1) det linguale s (som jeg altid skriver ss), 2) r og det dentale s (her skriver jeg ligeledes rs), og 3) r og det linguale s (bliver hos mig rss). Altsaa f.ex. Fabr. assarsak, irsigirsok, persorirsok, nunarssoak, bliver: asassa<, issigisso<, persorisso<, nunarssoa<. - En feil af mindre betydenhed - men ikke destomindre en feil - er brugen af b ved siden af p, og (i et enkelt ord: innungmadâvok) d ved siden af t, saasom sproget her ikke kjender nogen forskjel. Da p og t ere de i almindelighed brugte, anvender jeg blot disse; derimod bruger jeg d altid der, hvor Fabr. ligeledes som oftest har brugt det, neml. for at betegne det forstærkede l: dl (som altsaa er een udelelig cst), og ligeledes f for det forstærkede v, som Fabr. altid har skrevet med b. - Noget, som jeg ligeledes anseer som en feil, stridende med sprogets natur, er, at Fabr. skriver k (og rk, som da skal være gutturalen <) og p foran en anden cst. Sproget kjender ikke halve vocaler (det hebr. shwa) og uden en saadan kunne forbindelser som kp, kt, ks, kss, &c vel ikke udtales. Derfor skriver jeg i stedet for disse altid gp, gt, gs, gss &c., ligesom rp, rt, rs, rss &c. - Mere enkeltstaaende feil ere saadanne, som beroe enten paa at vedk. ikke har opfattet vocalernes forhold rigtigt, eller paa almindelige hørefeil. Til det første høre skrivemaader som f.ex. nenno, nellâ, negtorak (hvor den første vocal er a: nano, nalâ, nagtora<; var den e (i) saa vilde de lyde: nino, nilâ &c), eller nekoí' pok, nelek (hvor den er i: nikuípo<, nile<); til det andet maa regnes

saadanne som f.ex. kaniok istedetfor kanajo< (pl. kanásut), kêmikut f. kingmer<ut, kiggut for <errut, nãumekirkese f. nãmer<igsâ<, og flere lignende. ?? Af det foranstaaende vil De se, at jeg er gaaet ud fra Fabricius' og de ham nærmest staaendes skrivemaade, men ikke fra noget europ.(??) standpunkt, samt at de rettelser, jeg har foretaget i den, gaae ud paa at bringe retskrivningen i samklang med sig selv og med sproget (som jo heelt igjennem er regulair), saaledes at man ved nogle faa ganske bestemte regler om bogstavernes udtale med fuldkommen sikkerhed kan kjende hvert ords hele lyd, og saa vidt muligt ogsaa dets etymologi, naar man ser det skrevet efter den saaledes opstaaede skrivemaade, som vi her - i mangel af en bedre benævnelse - have begyndt at kalde for "reguleret" skrivemaade ell. orthografi. - De i den nyere tid af flere gjorde forsøg paa at opstille en ny orthographi, men som vistnok tilhobe maa anses for mindre heldige, have end mere overbeviist mig om nødvendigheden af at opstille noget, der kunde vinde hævd ved sin indre sandhed, og at dette ogsaa nogenlunde er lykkedes for mig, synes især at fremgaae deraf, at denne "regulerede" orthographi uden synderlig veiledning eller opmuntring (snarere det modsatte) fra europæernes side allerede har udbredt sig temmelig blandt grønlænderne, samt at de efter denne med lethed kunne lære at skrive rigtig (hvorpaa jeg har set adskillige slaaende beviser), hvorimod De vistnok selv har erfaret, at det er næsten umuligt for en grldr, endogsaa for en, der har læst meget, at skrive hvad man ellers kaldte "orthographisk". - - - Endnu maa jeg omtale noget, som staaer i forbindelse med retskrivningen, om end kun i negativ henseende. Det er nemlig det her af Dr. Rink oprettede bogtrykkeri, hvortil der leveres bidrag med den meest tænkelige forskjellighed i skrivemaaden, for det meste skrevne af grønlændere. Nogle af disse bidrag, især af saadanne, hvis mening det aabenbart havde været at ville følge den "regulerede" orthographi, har jeg havt til rettelse; andre derimod, og deriblandt sande monstra af uorthographi, ere blevne trykt uforandrede. Det saaledes fremkomne sammensurium bliver nu, efter hvad jeg har erfaret, af adskillige holdt for at være den af os her ved seminariet fulgte skrivemaade. Det var ellers en slem feiltagelse, og jeg er bange for, at folk ikke faaer øinene op i saa henseende, førend ordbogen kommer ud. Fra anden side har dog forøvrigt den modstand, der fra først af har gjort sig gjældende imod denne regulerede skrivemaade, betydelig lagt sig, alt eftersom folk har lært den at kjende, thi modstanden har i de allerfleste tilfælde havt sin grund i ubekjendtskab med sagen. Deri er jeg desværre tildeels selv skyld, saasom en derom oplysende grønl. ordbog nok kunde være i folks hænder, dersom jeg i behørig tid havde begyndt at arbeide regelmæssig paa den. - Foruden den her inspectoratet tilhørende bogtrykkerpresse findes her endnu en anden, som tilhører brødremissionen, og som fra først af har staaet og er forbleven staaende under min bestyrelse; paa denne er der hidtil ikke trykt noget uden efter den regulerede orthographi, og saaledes skulde det ogsaa helst vedblive. [Sendt en geographie og en historie.] Saa meget om retskrivningen. Jeg ved jo ikke, hvilket indtryk dette vil gjøre paa Dem, men det troer jeg ellers nok, at De vilde bifalde, om ikke alt, saa dog den største og væsentligste deel deraf, dersom vi

kunde sætte en mundtlig samtale istedetfor den skriftlige. Vi kunde da ogsaa finde mere at tale om og at blive enige om, idet jeg foruden ordbogen ogsaa siden flere Aar har en bibeloversættelse - resp. revision - under Arbeide; dog denne vil jeg ikke videre omtale nu, da brevet alt er bleven saa langt; og det ikke haster. [Om min afskedigelse fra brødremissionen og ansættelse her ved seminariet,] - hvilken jeg er usigelig taknemmelig for, da jeg derved har opnaaet mit ønske om at kunne vedblive i den Virkekreds, som jeg anseer for den mig beskikkede, neml. efter given Evne at gjøre Tjeneste ved Guds Riges fremme her i landet, ligemeget under hvilket menneskeligt Tilsyn.